

1850

3K23

9-59

44-53

11 SEP 2013

0 MAY 2005

14 NOV 2009

5K23

Վ. Ի. ԼԵՆԻՆ

9.59

4.

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

27661

Կազմեց յեկ ծանոթություններով ոմեց

Պ. Մ. ՏԱՀԵՐՈՎ

579

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ—1927 թ.

ԿԱԶՄՈՂԻՑ

Մեր որերին, յերբ Չինաստանում ծավալվող անցքերին և մեկ-ված վոչ միայն Խորհրդային Միության աշխատավորներին ուշադրութ-թյունը, այլ և մյուս յերկրների բանվոր դասակարգի բոլոր հեղափո-խական և ազնիվ տարրերին ուշադրությունը, յերբ չին աշխատավորնե-րի այդ հերոսական պայքարի այս կամ այն վախճանի հետևանքով կարող և նշանակալի չափերով փոխվել համաշխարհային պատմութ-յան հետագա ընթացքը,—այս որերին առանձնապես ժամանակին ու հե-տաքրքրական և ծանոթանալ այն բոլորի հետ, ինչ գրել և ասել և վլադիմիր Իլյիչը Չինաստանի մասին; ծանոթանալ այն բանին, թե չինական հեղափոխության բախտը նա ինչպես և կապում Արևելքի ժողովուրդների ազգային-ազատագրական զարգացման ուղիների հար-ցի հետ, ինչ գնահատական և տալիս դալիք չինական հեղափոխու-թյանը, նրա շարժիչ ուժերին, նրա կապին՝ ԽՍՀՄ հետ և այլն, և այլն: Իսկ XX դարի անցյալ քառորդում չի յեղել Չինաստանի բախ-տըն այս կամ այն կերպ շոշափող վոչ մի փոքր իշատե խոշոր անցք, վոր վրիպած լինի Վ. Ի. ուշադրությունից և վորի առթիվ Վ. Ի. իր ջերմ համակրանքն արտահայտած չլինի դեպի Չինաստանի ճնշված աշ-խատավորական մասսաները, վորոնք պայքարում են իմպերիալիստա-կան պետութ-յունների լծից ազատագրվելու համար: Ներկա ժողովածուի նպատակն ևլ հենց այն և, վոր արտացոլի Վ. Ի. այդ տեսակետները, տեսանելի կացուցանի նրա վերաբերմունքը դեպի Չինաստանի հեղա-փոխական շարժումը վերջին 15—20 տարիների ընթացքում: Այս ժո-ղովածուի մեջ հավաքված և Վ. Ի. յերկերի ժողովածուից այն բոլորը, վոր այս կամ այն չափով վերաբերում և Չինաստանին և ներկայումս աներկբայելի հետաքրքրութ-յուն և ներկայացնում:

Այս նյութը կարդալու ժամանակ հարկավոր և հիշել, վոր Վ. Ի. իր ճառերում և հոդվածներում միշտ կապում ևր Չինաստանի աշխա-տավորների դրութ-յունը, դերը և պայքարը ամբողջ գաղութային Ա-րևելքի ընդհանուր դրութ-յան և այն պայքարի հետ, վոր մղում և նա միջազգային իմպերիալիզմի դեմ, դիտելով չինական հեղափոխութ-յունը վոչ թե մեկուսացած, այլ միայն միջազգային հեղափոխութ-յան հետ կապակցած և այդ հեղափոխութ-յան տեսանկյունով: Այս պատճառով ներկա ժողովածուի մեջ են մտցրած մասամբ նաև այն նյութերը, վո-րոնք վերաբերում են այն ընդհանուր հարցին, թե ինչ դեր ունի դա-ղութային Արևելքը համաշխարհային հեղափոխութ-յան մեջ:

Ներկա ժողովածուի ամբողջ նյութը դասավորված է ժամանակագրական կարգով և բաժանված 4 գլխի. 1) Յարական Ռուսաստանն ու Չինաստանը, 2) 1905 թիվը և 1910—1912 թ. թ. չինական հեղափոխությունը, 3) Պայքար իմպերիալիստների միջև Չինաստանը բաժանելու համար, 4) Գաղութային Արևելքը և նրա դերը համաշխարհային հեղափոխության մեջ:

Վ. Ի. Լենինի հոգովածներից ու ճառերից ներկա ժողովածուի մեջ բերված բոլոր ցիտատների ու հատվածների վերտառությունները, բացի յերեք հատվածից՝ «Չինական պատերազմը», «Վերականգնված Չինաստանը» և «Դեմոկրատիան ու նարոդնիկությունը Չինաստանում», վորոնք ամբողջապես ղետեղված են այս ժողովածուի մեջ,— գրել է ժողովածուի կազմողը՝ դրանց բովանդակության և լենինյան տեքստի վորո համաձայն:

Պ. ՏԱՇԿԱՐՈՎ

I. ՑԱՐԱԿԱՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ ՅԵՎ ՉԻՆԱՍՏԱՆԸ

1 ... «Ամբողջ Յեվրոպայի կապիտալիստներն իրենց թաթերը մեկնեցին դեպի հարյուրավոր միլիոններով բնակեցված աշխարհամասը՝ Ասիան, վորտեղ մինչ այդ միայն Հնդկաստանը, մեկ ել Ասիայի ծայրամասի մի փոքրիկ մասն էր սերտորեն կապված համաշխարհային շուկայի հետ: Անդրկասպյան ճանապարհն սկսեց «բացել» կապիտալի համար Միջին Ասիան, «Սիբիրի մեծ ճանապարհը» (մեծ վոչ միայն իր յերկարությունը, այլ և կառուցողների կողմից արբունի դրամների անչափելի կողոպուտով, ճանապարհը կառուցող բանվորների անչափելի շահագործությանը) բացում եր Սիբիրը, Յապոնիան սկսեց վերածվել արդյունաբերական ազգի և փորձեց ճեղք բանալ չինական պատի մեջ, հայտնաբերելով այնպիսի մի համեղ պատառ, վորը մեկեն իրենց ատամներով բռնեցին Անգլիայի, Գերմանիայի, Ֆրանսիայի, Ռուսաստանի և Նույնիսկ Իտալիայի կապիտալիստները»:

(Յերկերի ժող., հատ. IV, էջ 47. ռուս. հրատ.)

2 ... «Առատաձեռն է ռուսական ցարը վոչ թե գեղջուկին ոգնելու խնդրում, այլ վոստիկանական միջոցներ գործադրելու խնդրում այն մարդկանց դեմ, ովքեր իրոք ուզում էին ոգնել սովյալներին: Առատաձեռն է նա նաև միլիոններ տալու, վոր շուայլորեն ծախում է, վորպեսզի կարելոյն չափ յուզալի պատառ ճանկի Չինաստանից: Յերկու տարվա ընթացքում,—հաղորդում է Վիտտեն,—չինական պատերազմի վրա արտակարգ ծախսերի գումարներից ծախսվել է 80 միլիոն ռուբլի, «բացի այդ խիստ շոշափելի գումարներ ել ծախսվել են ի հաշիվ ընթացիկ բյուջեի»: Ուրեմն բոլորը միասին, յերեկ, մինչև հարյուր միլիոն ռուբլի, յեթե վոչ ավելի: Գործադուրկ բանվորն ու քաղցած գյուղացին կարող են միմիարվել նրանով, վոր Մանչուրիան համաճար մերը կլինի»...

(Յերկերի ժող., հատ. IV, էջ 83. ռուս. հրատ.)

ԶԻՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ռուսաստանն ավարտում է իր պատերազմը Չինաստանի¹ հետ՝ մոբիլիզացիայի յեն յենթարկված մի շարք զինվորական շրջաններ՝ ծախսված են հարյուրավոր միլիոն ռուբլիներ, տասնյակ հազարավոր զորքեր են ուղարկված Չինաստան, տրված են մի շարք ճակատամարտեր, տարած մի շարք հաղթանակներ, — հաղթանակներ, ճիշտ է, վոչ այնքան թշնամու կանոնավոր զորքերի նկատմամբ, վորքան չին ապրատամբներն է ել ավելի անզեն չինացիների նկատմամբ, վորոնց ջրասահեղձ եյին անում և կոտորում, կանգ չառնելով մանուկներին և կանանց սպանելու առաջ, ել չենք խոսում պալատների, տների և խանութների կողոպտման մասին: Յեվ ուս կառավարութիւնը, նրա գեթ ստորաքարշութիւն անող թերթերի հետ միասին, հաղթանակ է տոնում, ցնծում է փառապանծ գործի նոր սխրագործութիւնների առթիւ, ցնծում է յեվրոպական կուլտուրայի առաջ չինական վայրենութեան պարտիկու առթիւ, ուսական «քաղաքակրթիչ միասիայի» նոր աշողութիւնների առթիւ՝ Հեռավոր Արեւելքում:

Սակայն այս ամբողջ ցնծութեան մեջ չի լսվում գիտակից բանվորների, բազմամիլիոն բանվոր ժողովրդի այդ առաջավոր ներկայացուցիչների ձայնը: Մինչդեռ նոր հաղթական արշավանքների ամբողջ ծանրութիւնն իր ուսերի վրա յե տանում հատկապես բանվոր ժողովուրդը: Նրանից են խլում աշխատողներին՝ յոթ սարի յետև ուղարկելու համար, նրանից են հավաքում առանձնապես բարձրացրած տուրքերը՝ միլիոնավոր ծախսերի համար: Փորձենք քննել այն հարցը, թե՞ սոցիալիստներն ինչպես պետք է վերաբերվեն այս պատերազմին, ու՞մ շահերի համար է նա մղվում, վորն է իսկական նշանակութիւնն այն քաղաքականութեան, վորին հետևում է ուս կառավարութիւնը:

Մեր կառավարութիւնն, ամենից առաջ, հավատացնում է, վոր նա նույնիսկ պատերազմ չի մղում Չինաստանի դեմ. նա միայն ապրատամբութիւն է ճնշում, խաղաղացնում է խռովարարներին, ոգնում է որինական չինական կառավարութեանը՝ վերականգնելու որինական կարգը: Պատերազմ չի հայտարարված, բայց գործի եյութիւնը դրանով բնավ չի փոխվում, վորովհետև պատերազմը, միևնույն է, մղվում է: Այժմ տեսնենք, թե ինչից է առաջացել չինացիների հարձակումը յեվրոպացիների վրա, այդ խռովութիւնը, վորն այնպիսի բուռն յեռանգով խաղաղացնում են անգլիացիները, ֆրանսիացիները, գերմանացիները, ռուսները, յապոնացիները և ուրիշները:

— «Դեղին ցեղի թշնամանքից՝ դեպի սպիտակ ցեղը», «չինացիների ատելութիւնից՝ դեպի յեվրոպացիների կուլտուրան և քաղաքակրթութիւնը (ցիվիլիզացիան)», — հավատացնում են պատերազմի կողմնակիցները:

Այո, չինացիներն, իրոք, ատում են յեվրոպացիներին, բայց վոր յեվրոպացիներին են ատում և ինչի համար: Յեվրոպական ժողովուրդներին չե, վոր ատում են չինացիները, — նրանց հետ չինացիներն ընդհարումներ չեն ունեցել, — այլ յեվրոպական կապիտալիստներին հնազանդ յեվրոպական կառավարութիւններին: Չինացիները կարող եյին արդոք չատել այն մարդկանց, վորոնք Չինաստան եյին գալիս միայն հարստանալու համար, վորոնք ոգտվում եյին իրենց գովված քաղաքակրթութիւնից միայն խաբելու, կողոպտելու և բռնութեան համար, վորոնք Չինաստանի հետ պատերազմ եյին մղում միայն նրա համար, վորպեսզի իրավունք ստանան ժողովրդին թունավորող աֆիոնի առևտուր անել (Անգլիայի և Ֆրանսիայի պատերազմը Չինաստանի դեմ 1856 թվին), վորոնք կողոպուտի քաղաքականութիւնը կեղծավորութեամբ քողարկում եյին քրիստոնեյութեան տարածմամբ: Կողոպուտի այդ քաղաքականութիւնը Չինաստանի նկատմամբ վաղուց է, վոր վարում են Յեվրոպայի բուրժուական կառավարութիւնները, իսկ այժմ նրան (Յեվրոպային) միացավ նաև ուս ինքնակալական կառավարութիւնը: Կողոպուտի այս քաղաքականութիւնն ընդունված է անվանել գաղութային քաղաքականութիւն: Յուրաքանչյուր յերկիր, վորն ունի ազատ զարգացող կապիտալիստական արդյունաբերութիւն, շատ շուտով սկսում է վորոնել գաղութներ, այսինքն յերկրներ, վորտեղ արդյունաբերութիւնը թույլ է զարգացած, վորոնք ունեն ավելի կամ պակաս չափով նահապետական կենցաղ, վորտեղ կարելի յե սպառել արդյունաբերութեան արտադրանքները և դրանով լավ փող աշխատել: Յեվ մի բուռն կապիտալիստների հարստանալու համար բուրժուական կառավարութիւնները վարում եյին անվերջ պատերազմներ, զինվորների գնդեր եյին նահատակում վատառողջ արևադարձային (տրոպիկական) յերկրներում, ժողովրդից հավաքած դրամներից միլիոններ եյին շռայլում, բնակչութիւնը հապնում եյին կատաղի ապստամբութիւնների և սովամահի: Վերհիշեցեք հնդիկ բնիկների ապստամբութիւնը Անգլիայի դեմ, Հնդկաստանի սովը կամ անգլիացիների այժմայան պատերազմը բոերների հետ:

Յեվ անա այժմ յեվրոպական կապիտալիստների ազահ թաթերը մեկնվել են դեպի Չինաստան: Համարյա թե ամենից առաջ իր թաթն է մեկնել ուս կառավարութիւնը, վորն այժմ այնպես կուրծք է ծծում իր «անշահասիրութիւնը» հաստատելու համար, նա անշահասիրաբար առավ Չինաստանի ձեռքից Պորտ-Արտուրը և սկսեց Մանջուրիայում յերկաթուղի կառուցել՝ ուս գործի պաշտպանութեան տակ: Մեկը մյուսի յետևից յեվրոպական կառավարութիւններն այնպիսի ջանասիրութեամբ սկսեցին կողոպտել, ան, ներեցեք, վարձակալել չինական հողեր, վոր կգուր չի, վոր խոսք ու գուրջ բարձրացավ

Չինաստանի բաժանման մասին: Յեւ յեթի իրերին իրենց իսկական անունը տանք, ապա պետք է ասենք, վոր յեվրոպական կառավարութիւնները (և ռուսականը հազիւ թե առաջինը չե դրանց մեջ) արգեն սկսել են Չինաստանի բաժանումը: Բայց նրանք բաժանումն սկսել են վոչ թե ամաշկարա, այլ գաղտագողի, ինչպես գողեր: Նրանք սկսել են կողոպտել Չինաստանը, ինչպես մեռելին են կողոպտում, իսկ յերբ այդ կարծեցյալ մեռելը փորձեց դիմադրութիւն ցույց տալ,—նրանք հարձակվեցին նրա վրա ինչպես վայրենի գաղաններ, հրդեհելով ամբողջ գյուղեր, ջրահեղձ անելով Ամուր գետում, գնդակահարելով և սվինի վրա հանելով անդեն բնակիչներին, նրանց կանանց ու յերեխաներին: Յեւ այդ բոլոր քրիստոնեական սխրագործութիւններին հետևում են աղաղակներն ընդդեմ վայրենի չինացիների, վորոնք հանգցնում են ձեռք բարձրացնել քաղաքակիրթ յեվրոպացիների վրա: Նշու-Չժուանի գրավումը և ռուս զորքերը Մանջուրիայի սահմաններ մտցնելը—ժամանակավոր միջոցներ են,—հայտարարում է ռուս ինքնակալական կառավարութիւնը 1900 թ. ոգոստոսի 12-ի իր շրջաբերական հուշագրում, վորն ուղղված է պետութիւններին.—այդ միջոցներին դիմելու պատճառը բացառապես չին խռովարարների ագրեսիվ գործողութիւնները յետ մղելու անհրաժեշտութիւնն է: Նրանք (այդ միջոցները) «բնավ չեն կարող վորեւէ շահադիտական պլանի ապացույց հանդիսանալ, վորպիսի պլանները բոլորովին խորթ են կայսերական կառավարութեան քաղաքականութեանը»:

Խեղճ կայսերական կառավարութիւն: Նա այնպես քրիստոնեաբար անշահասեր է, իսկ նրան այնպես անարդարացի կերպով են վերաբերվում: Նա անշահասիրաբար միջանի տարի սրանից առաջ հասփըշտակեց Պորտ-Արտուրը և այժմ անշահասիրաբար հափշտակում է Մանջուրիան, նա անշահասիրաբար հեղեղել է Ռուսաստանին սահմանակից չինական նահանգները կապալառուների, ինժեներների և սպաների վոհմակով, վորոնք իրենց վերաբերմունքով խռովութեան են հասցրել նույնիսկ իրենց խոնարհութեամբ հայտնի չինացիներին:

Չինական յերկաթուղու կառուցման ժամանակ չին բանվորներին վճարում եյին 10 կոպեկ որապահիկ,—սրանից ել լավ անշահասիրութեան Ռուսաստանի կողմից:

Բայց ինչո՞վ բացատրել, վոր մեր կառավարութիւնն այսպիսի խելագար քաղաքականութիւն է վարում Չինաստանում: Ո՞ւմ համար է շահավետ այդ քաղաքականութիւնը:—Նա շահավետ է մի բուռն կապիտալիստ-տուգերի համար, վորոնք առևտրական գործեր ունեն Չինաստանի հետ, մի բուռն գործարանատերերի համար, վորոնք ապրանք են արտադրում ասիական շուկայի համար, մի բուռն կապալառուների համար, վորոնք շինարարութեան գումարներ են շահում շտապո-

ղական ռազմական պատվերներից (սպառազինման առարկաներ, զորքերի համար պաշարեղեն և այլն արտադրող վորոշ գործարաններ այժմ աշխատում են ամբողջ թափով և ընդունում են հարյուրավոր նոր որսակալներ): Այդպիսի քաղաքականութիւնը շահավետ է մի բուռն աղնվականների համար, վորոնք բարձր պաշտոններ ունեն քաղաքացիական և զինվորական ծառայութեան ասպարիզում: Նրանց հարկավոր է արկածների քաղաքականութիւն, վորովհետև այդտեղ կարելի չէ առաջ գնալ, կարելի է անել՝ հռչակվել իրանց կատարած «սխրագործութիւններով»: Կապիտալիստների և աստիճանավոր աղվեսների այդ խմբակի շահերին մեր կառավարութիւնն, առանց տատանվելու, դոհաբերում է ամբողջ ժողովրդի շահերը: Ինքնակալական ցարական կառավարութիւնն այս դեպքում ել, ինչպես և միշտ, մնում է կապիտալիստ-տուգերի և աղնվականների առաջ քծնող անպատասխանատու պաշտոնյաների կառավարութիւն: Ի՞նչ շահ ունի ռուս բանվոր դասակարգը և ամբողջ բանվոր ժողովուրդը Չինաստանում կատարվող նվաճումներից: Հազարավոր քայքայված ընտանիքներ, վորոնց աշխատողներին խել են պատերազմ տանելու համար, պետական ծախսերի ու պարտքերի հսկայական աճումը, հարկերի ավելանալը, բանվորներին շահագործող կապիտալիստների իշխանութեան ուժեղանալը, բանվորների դրութեան վատանալը, գյուղացիութեան ավելի մեծ չափերի համոզող մահացութիւնը, սովը Սիբիրում—ահա թե ինչ է խոստանում բերել և արդեն բերում է չինական պատերազմը: Ամբողջ ռուսական մամուլը, բոլոր լրագրերն ու հանդեսները ճորտի վիճակում են գտնվում, նրանք վոչինչ չեն կարող տպել առանց կառավարական չինոֆիլների թույլտվութեան—և այդ պատճառով մենք ճշգրիտ տեղեկութիւններ չունենք այն մասին, թե ինչ է նստում ժողովրդին չինական պատերազմը, բայց կասկած չկա, վոր նա պահանջում է բազում հարյուրավոր միլիոն ռուբլիների դրամական ծախսեր: Տեղեկութիւններ կան այն մասին, վոր կառավարութիւնը մեկեն պատերազմի համար տվել է 150 միլիոն ռուբլի մի չհրապարակված հրամանով, այնուհետև պատերազմի ընթացիկ ծախսերն ել յուրաքանչյուր յերեք կամ չորս որը կլանում են մեկական միլիոն ռուբլի: Յեւ այդ հսկայական գումարները շարտում է այն կառավարութիւնը, վորն անվերջ խուզում եր սովյալ գյուղացիներին տրվող նպաստները, սակարկելով յուրաքանչյուր կոպեկի համար, վորը դրամ չի գտնում ժողովրդական լուսավորութեան համար, վորը, ուզածը կուշակի պես, քաժում է բանվորների կյանքի հյութերը արքունական գործարաններում, մանր ծառայողների հյութերը փոստային հաստատութիւններում և այլն: Ֆինանսների մինիստր Վիտտեն հայտարարեց, վոր առ 1-ն հունվարի 1900 թվի գանձարանում կա 250 միլիոն ռուբլի ազատ առկա

գումար—այժմ այդ դրամներն արդեն չկան, նրանք ծախսվել են պատերազմի վրա, կառավարութիւնը վարկեր է փնտռում, ավելացնում է հարկերը, հրաժարվում է անհրաժեշտ ծախսերից՝ դրամ չունենալու պատճառով։ Պաշարեցնում է յերկաթուղիների կառուցումը։ Յարական կառավարութեանը սնանկութիւն է սպառնում, իսկ նա նվաճումներ է քաղաքականութեան է տալիս իրեն,—մի քաղաքականութիւն, վորը վոչ միայն հսկայական դրամական միջոցներ է պահանջում, այլ և սպառնում է ել ավելի վտանգավոր պատերազմների մեջ գցել։ Չինաստանին վրա պրծած յեվրոպական պետութիւններն արդեն սկսում են վիճել ավարը բաժանելու պատճառով, և վոչվոր ի վիճակի չեն ապել՝ ինչով կվերջանան այդ վեճերը։ Բայց ցարական կառավարութեան քաղաքականութիւնը Չինաստանում ժողովրդական շահերի զմտնահարում չեն միայն,—նա ձգտում է անբարոյականացնել ժողովրդական մասսաների քաղաքական գիտակցութիւնը։ Այն կառավարութիւնները, վորոնք միայն սվինների ուժով են կանգուն մնում, վորոնք միշտ կարիք են ունենում զսպելու կամ ճնշելու ժողովրդական դայրույթը, վաղուց արդեն գիտակցել են այն ճշմարտութիւնը, վոր ժողովրդական անբավականութիւնը վոչնչացնելով չես վերցնի։ հարկավոր է փորձել այդ անբավականութիւնը հեռացնել կառավարութիւնից և ուրիշ կողմ դարձնել։ Որինակ՝ թշնամանք են հրահրում դեպի հրեաները, փողոցային թերթերը հալածում են հրեաներին, կարծես թէ հրեա բանվորը չի տառապում այնպես, ինչպես և ուրս բանվորը, կապիտալի և վոստիկանական կառավարութեան ճնշումից։ Ներկայումս մաժուլում արշավանք է բարձրացված չինացիների դեմ, բղավում են վայրենի դեղին ցեղի մասին, նրա ատելութեան մասին դեպի քաղաքակրթութիւնը, Ռուսաստանի անելիքների մասին լուսավորութեան ասպարիզում, այն մասին, թէ վորպիսի վոգեւորութեամբ են ճակատամարտ գնում ուրս զինվորները, և այլն և այլն։ կառավարութեան և դրամի տոպրակի առաջ սողացող ժուրնալիստները կաշուց դուրս են գալիս, վորպեսզի ատելութիւն վառեն ժողովրդի մեջ դեպի Չինաստանը։ Բայց չին ժողովուրդը վոչնչով և յերբեք չի ճնշել ուրս ժողովրդին։ չին ժողովուրդն ինքն է տառապում այն չարիքներից, վորոնց ձեռքին ուժասպառ է լինում և ուրս ժողովուրդը,—այն է՝ ասիական կառավարութեան ձեռքին, վորը քաղցած գյուղացիների ջանից քամելով է հանում տուրքերը և ռազմական ուժով է ճնշում ապստամբութեան յուրաքանչյուր ձգտում։—տառապում է կապիտալի ճնշումից, վորը Միջերկրական թագավորութեան սահմաններն ել է վոտք դրել։

Ռուս բանվոր դասակարգն իկում է թոթափել այն քաղաքական ծեծկաթութիւնն ու տգիտութիւնը, վորի մեջ է գտնվում ժողովրդա-

կան մասսան։ Այս պատճառով բոլոր գիտակից բանվորների վրա պարտք է դրվում բոլոր ուժերով վոտքի յելնել նրանց դեմ, ովքեր ազգային ատելութիւն են վառում և հեռացնում են բանվոր ժողովրդի ուշադրութիւնն իր իսկական թշնամիներից։ Յարական կառավարութեան քաղաքականութիւնը Չինաստանում հանցագործ քաղաքականութիւն է, վորն ել ավելի յե քայքայում ժողովրդին, ել ավելի անբարոյականացնում և ճնշում նրան։ Յարական կառավարութիւնը վոչ միայն մեր ժողովրդին է ստրկութեան մեջ պահում,—նա մեր ժողովրդին ուղարկում է ճնշելու ուրիշ, իրենց ստրկութեան դեմ ապստամբող ժողովուրդներին (ինչպես արեց 1849 թվին, յերբ ուրս զորքերը հեղափոխութիւն եյին ճնշում չունգարիայում)։ Այդ կառավարութիւնը վոչ միայն ոգնում է ուրս կապիտալիստներին՝ շահագործելու իրենց բանվորներին և կապում է բանվորների ձեռքերը,—վորպեսզի նրանք չհամարձակեն համախմբել և պաշտպանվել,—նա զինվորներ է ուղարկում կոդապտելու ուրիշ ժողովուրդներին՝ հանուն մի բուռն հարուստների ու վագանիի շահերի։ Այն նոր լծից, վոր դնում է պատերազմը բանվոր ժողովրդի վրին, կա ազատվելու միայն մի միջոց՝ հրավիրել ժողովրդական ներկայացուցիչներին, վորոնք վերջ կդնեն կառավարութեան ինքնահեծանութեանը և կհարկադրեն նրան հաշվի առնել վոչ միայն պալատական ավագակախմբի շահերը։

(«Իսկրա», № 1, 1900 թ. դեկտեմբեր. Յերկերի ժող. հատ. IV, էջ 16, ուրս. հրատ.)

II. 1905 թիվը ՅԵՎ 1910—1912 թ. թ. ԶԻՆԱԿԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒ- ՅՅՈՒՆԸ.

«... Համաշխարհային կապիտալիզմը և 1905 թվի ռուսական շարժումը վերջնականապես զարթեցրին Ասիան: Ծեծկված, միջ-նադարյան լճացման մեջ վայրենացած բնակչության հարյուրավոր միլիոններն արթնացան նոր կյանքով ապրելու և պայքարելու հանուն մարդու այբուբենական իրավունքների, հանուն դեմոկրատիայի»:

Յերկրագնդի առաջավոր յերկրների բանվորները հետաքրքրություններ հետևում են համաշխարհային աղատագրական շարժման այդ զորեղ աճմանը՝ իր բոլոր ձևերով, աշխարհի բոլոր մասերում: Յեվրոպայի բուրժուազիան, վախեցած բանվորական շարժման զորությունից, նետվեց ռեակցիայի, ռազմականություն, պապովշինայի և խավարապաշտության գիրկը: Բայց այդ վողջ-վողջ փտող բուրժուազիային փոխարինելու յե գալիս յեվրոպական յերկրների պրոլետարիատը և ասիական յերկրների դեմոկրատիան՝ յերիտասարդ և լի հավատով դեպի իր ուժերը ու վըստահությունը՝ դեպի մասսաները:

Ասիայի արթնանալը և Յեվրոպայի առաջավոր պրոլետարիատի կողմից իշխանություն ձեռք բերելու համար պայքար սկըսելը՝ նշանավոր են դարձնում XX դարի սկզբում բացված համաշխարհային պատմությունն ու շրջանը»...

(Յերկրի ժող., հատ. XIX, էջ 24, ռուս. հրատ.)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ 1905 թ. ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԻՑ—ԴԵՊԻ ԶԻՆԱՍՏԱՆԻ 1910—1912 թ. թ. ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ

... 1905 թիվը ցույց տվեց, թե ինչպիսին պետք է լինի ռուսական հեղափոխության արտաքին քաղաքականությունը: Այս փաստն այն փաստն է, վոր 1905 թվի հոկտեմբերի 17-ից հետո Վիեննայում և Պրագայում սկսվեցին մասսայական խլրտուկներ փողոցներում և բարբեկադներ ի կառուցում:

1905 թվից հետո յեկավ 1908 թիվը Թյուրքիայում, 1909 թիվը՝ Պարսկաստանում և 1910 թիվը՝ Զինաստանում²...

(Պրոլետարիատի I համագումարում պատերազմի մասին ճառից. Յերկ. ժող., հատ. XIV, մաս 1-ին, էջ 317, ռուս. հրատ.)

ՀԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՎԵՐԵԼՔ ԴԱՐԱՎՈՐ ԼՃԱՑՄԱՆ ՅԵՐԿՐՈՒՄ

Շատ ժամանակ է անցել այն որից, յերբ Զինաստանը դարավոր լիակատար լճացման յերկրների որինակի հոչակ ուներ: Իսկ այժմ Զինաստանում յեռում է քաղաքական կյանքը, խլրտում է հանրային շարժումը և դեմոկրատական վերելքը: 1905 թվականի ռուսական շարժումից հետո դեմոկրատական հեղափոխությունն ընդգրկեց մեծողջ Ասիան, Թյուրքիան, Պարսկաստանը, Զինաստանը... Աճում է խմորումը անգլիական Հնդկաստանում:

(«Ասիայի արթնացումը» հոդվածից: Յերկ. ժող., հատ. XIX, էջ 23, ռուս. հրատ.)

ԲՈՒՆՏԻՅ ԴԵՊԻ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ

... Զինաստանում հեղափոխական շարժումը միջնադարի դեմ իր գոյությունն առանձին ուժով զգացնել տվեց վերջին ամիսներին: Ճիշտ է, դեռևս վոչինչ վորոշ բան չի կարելի ասել հատկապես տվյալ շարժման մասին,—այնքան քիչ կան նրա մասին տեղեկություններ, և այնքան առատ են լուրերը Զինաստանի զանազան վայրերում տեղի ունեցած խռովությունների մասին,—բայց «նոր վողում» և «յեվրոպական հովերի» ուժեղ թափով աճելը Զինաստանում, մասնավոր ռուս-յապոնական պատերազմից հետո, կասկածից վեր է. հետևաչես, անխուսափելի յե նաև հին չինական բուհերի³ փոխվելը՝ գիտակցական դեմոկրատական շարժման: Վոր այս անգամ գաղութային կողոպուտի միջանի մասնակիցներ իրենց անհանգստացրած զգացին, այդ յերեվում է ֆրանսիացիների վարմունքից Հնդկա-Զինում. նրանք ռզնում եյին չինական «պատմական իշխանությունը»⁴ հեղափոխականներին պատժելու խնդրում: Նրանք միաժամանակ յերկյուղ եյին կրում, վոր կարող է խախտվել Զինաստանի կողքին գտնվող «իրենց» ասիական կալվածների ամբողջությունը...

(«Այրվող նյութը համաշխարհային քաղաքականության մեջ» հոդվածից. Յերկ. ժող., հատ. XI, մաս 1-ին, էջ 100, ռուս. հրատ.)

ԴԵՄՈԿՐԱՏԻԱՆ ՅԵՎ ՆԱՐՈՂԻԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԶԻՆԱՍՏԱՆՈՒՄ

Զինական հանրապետության ժամանակավոր նախագահ Սուն-Յաթ-Սենի հոդվածը, վորին մենք ծանոթանում ենք Բրյուսսելի սոցիալիստական «Le peuple» («Ժողովուրդ») թերթում, ներկայանում է միանգամայն բացառիկ հետաքրքրականության մեղ, ռուսներին համար:

Առաժն ասում է՝ կողմնակի դիտողն ավելի լավ է տեսնում: Սուն-Յաթ-Սենը չափազանց հետաքրքրական «կողմնակի» դիտող է, վորով-

հետեւ, յեվրոպականորեն կրթված մարդ լինելով, նա, ըստ յերևութիւն, բոլորովին չի ճանաչում Ռուսաստանը: Յեվ ահա այդ յեվրոպականո-
րեն կրթված ներկայացուցիչը մարտական և հաղթական չինական դե-
մոկրատիայի, վորը հանրապետութիւնն է նվաճել իր համար, դնում
է մեր առաջ—միանգամայն անկախ Ռուսաստանից, ռուսական փոր-
ձից, ռուսական գրականութիւնից—դուռ ռուսական հարցեր: Առաջավոր
չին դեմոկրատը դատում է տառացիորեն վորպէս ռուս մարդ: Նրա
նմանութիւնը ռուս նարոդնիկին այնքան մեծ է, վոր հասնում է
հիմնական մտքերի և մի ամբողջ շարք առանձին արտահայտութիւն-
ներէ լիակատար նույնացման:

Կողմնակի դիտողն ավելի լավ կտեսնի: Չինական մեծ դեմո-
կրատիայի պատֆորմը—վորովհետեւ հենց այդպիսի պատֆորմ է
հանդիսանում Սուն-Յաթ-Սենի հողվածը—հարկադրում է մեզ և հար-
մար առիթ է տալիս ևս մեկ անգամ, նոր համաշխարհային անցքերի
տեսանկյունով, քննարկել դեմոկրատիզմի և նարոդնիկութիւնի փոխհա-
րաբերութիւն հազցը Ասիայի արդի բուրժուական հեղափոխութիւն-
ների մեջ: Դա մեկն է այն ամենալուրջ հարցերից, վորոնք կանգնե-
ցին Ռուսաստանի առաջ նրա հեղափոխական եպոխայում, վոր սկըս-
վեց 1905 թվին: Յեվ վոչ միայն Ռուսաստանի, այլ և ամբողջ Ասիայի
առաջ, ինչպէս յերևում է Չինական հանրապետութիւնի ժամանակավոր
նախագահի պատֆորմից, մասնավոր, յեթե այդ պատֆորմը համա-
դրենք հեղափոխական անցքերի զարգացմանը Ռուսաստանում, Թյուր-
քիայում, Պարսկաստանում, Չինաստանում: Ռուսաստանը խիստ շատ
է խիստ եյական տեսակետներից, անտարակույս, մեկն է ասիական
պետութիւններից և այն էլ մեկն ամենավայրենի, միջնադարյան,
ամօթալիորեն-հետամնաց՝ ասիական պետութիւններից:

Ռուսական բուրժուական դեմոկրատիան նարոդնիկական գույնի
յէ ներկված,—սկսած նրա հեռավոր և մենակ ռահվիրա, ազնվական
Դերցենից, և վերջացրած նրա մասսայական ներկայացուցիչներով,
Գյուղացիական Միութիւնի անդամներով՝ 1905 թ., առաջին յերեք Դու-
մաների աշխատավորական պատգամավորներով՝ 1906—1912 թ. թ.:
Այժմ մենք տեսնում ենք, վոր բոլորովին նույնասեռ նարոդնիկական
գույնի յէ ներկված բուրժուական դեմոկրատիան Չինաստանում: Այժմ
Սուն-Յաթ-Սենի որինակով ծանոթանանք այն բանին, թէ վորն է
«սոցիալական նշանակութիւնն այն գաղափարների», վորոնց ծնել և
խորունկ հեղափոխական շարժումը հարյուրավոր և հարյուրավոր մի-
լիոն մարդկանց, վորոնք այժմ վերջնականապէս առնվում են համաշ-
խարհային կապիտալիստական քաղաքականութիւն հոսանքի մեջ:

Մարտական, անկեղծ դեմոկրատիզմով և տոգորված Սուն-Յաթ-
Սենի պատֆորմի յուրաքանչյուր տողը: Լիակատար ըմբռնում ռուս-

սայական՝ հեղափոխութիւն անբավարարութիւն: Ապոլիտիզմի կամ
դեպի քաղաքական ազատութիւնը թեկուզ արհամարհական վերաբեր-
մունքի և վոչ մի նշույլ. նա չի կարող նույնիսկ յենթադրել, թէ կա-
րող են գուգահեռաբար գոյութիւն ունենալ չինական ինքնակալու-
թիւնը և չինական սոցիալական ռեֆորմը», չինական սահմանադրա-
կան բարենորոգումները և այլն: Ամբողջական դեմոկրատիզմ՝ հանրա-
պետութիւնն պահանջելու հետ միասին: Մասսաների դրութիւն, մաս-
սայական պայքարի հարցի ճիշտ դրվածք, ջերմ համակրանք դեպի աշ-
խատավոր մասսաներն ու շահագործողները, հավատ դեպի նրանց
արգարացի լինելը, դեպի նրանց ուժը:

Մեր առջին է իրոք մեծ իդեոլոգիան իրոք մեծ ժողովրդի, վորն
խկապեա կարողանում է վոչ միայն իր դարավոր ստրկութիւնը ժող-
բալ, վոչ միայն յերազել ազատութիւն և հավասարութիւն մասին,
այլ և կռվել Չինաստանի դարավոր հարստահարչների դեմ: Ինքնաբե-
րաբար միտք և ծագում գլխումը՝ համեմատելու վայրենի, մեռյալ,
ասիական Չինաստանի հանրապետութիւն ժամանակավոր նախագահին
առաջավոր կալուրայի յերկրների, Յեվրոպայի և Ամերիկայի հան-
րապետութիւնների դանազան նախագահների հետ: Այդտեղեքի հան-
րապետութիւնների նախագահները—բոլորն էլ գործի մարդիկ են, գոր-
ծակալներ կամ տիկնիկներ բուրժուազիայի ձեռքերին, վորը (բուրժու-
ազիան) մինչև իր ուղն ու ծուծը փտած է, վորտից գլուխ ծածկված է
ցեխով ու արյունով, վոչ թէ փաղեղահների ու բողբոխանների արյու-
նով, այլ գործադուլների համար, պրոգրեսսի և քաղաքակրթութիւն հա-
մար գնդակահարված բանվորների արյունով: Այդտեղերի նախագահ-
ները ներկայացուցիչներն են բուրժուազիայի, վորը վաղուց իվեր է
հրաժարվել իր յերիտասարդութիւն բոլոր իդեալներից, վորը պոռն-
կացրել է իրեն մինչև վերջին աստիճան, իրեն ամբողջապէս վաճառել
է միլիոնատերերին, բուրժուացած ֆեոդալներին և այլն:

Հանրապետութիւնն այստեղի, ասիական ժամանակավոր նախա-
գահ հեղափոխական դեմոկրատ է, լի ազնվութեամբ և հերոսութեամբ,
վորը հատուկ է այնպիսի դասակարգի, վոր գնում է վոչ թէ լեռնիվար,
այլ լեռնիվեր, վորը չի վախենում ապագայից, այլ հավատում է նրան
և անձնվիրաբար պայքարում է հանուն այդ ապագայի,—հատուկ այն-
պիսի դասակարգի, վորն ատում է անցյալը և կարող է դեն չպրտել
նրա մեռյալ և ամեն մի կենդանի շունչ խեղդող փտածութիւնը, և
վոչ թէ ամուր կառչել անցյալի պահպանման ու վերականգնման գա-
ղափարին՝ իրենց արտոնութիւնները պահպանելու համար: Ուրեմն
լինչ: Արդիք այս չի՞ նշանակում, վոր փտել է մատերիալիստական
Արեւմուտքը, և վոր լույսը փայլում է միայն միտքի, կրոնասեր Արե-
վելքից:—Վնչ: Ճիշտ դրա հակառակը: Այդ նշանակում է, վոր Արեւելքը

վերջնականապես Արևմուտքի ճանապարհն է բռնել, վոր նոր հարյուրավոր ու հարյուրավոր միլիոն մարդիկ այսուհետև մասնակցելու յեն այն իդեալների համար մղվող պայքարին, վորպիսի իդեալների իր ջանքերով հասել է Արևմուտքը: Փոխել է արևմտյան բուրժուազիան, վորի առաջ արդեն կանգնած է նրա գերեզմանափորը—պրոլետարիատը: Իսկ Ասիայում դեռևս կա մի բուրժուազիա, վորն ընդունակ է ներկայացնելու անկեղծ, մարտական, հետևողական դեմոկրատիա,—մեծ ընկերը XVIII դարի վերջի Ֆրանսիայի մեծ քարոզիչների և մեծ գործիչների:

Դեռևս պատմականորեն առաջադեմական գործի ընդունակ ասիական բուրժուազիայի այդ գլխավոր ներկայացուցիչը կամ գլխավոր սոցիալական հենարանը՝ գյուղացին է: Նրա կողքին արդեն կա ազատամիտ բուրժուազիան, վորի գործիչները, Յուանշիկայի պես, ամենից շատ դավաճանության են ընդունակ: Յերեկ նրանք վախենում էին բողոքիսանից, ստորաքաղաքային էին անում նրա առաջ. հետո, յերբ տեսան հեղափոխական դեմոկրատիայի ուժը, յերբ զգացին նրա հաղթանակը՝ դավաճանեցին բողոքիսանին, իսկ վաղը կդավաճանեն դեմոկրատներին, մի վորևէ հին կամ նոր «սահմանադրական» բողոքիսանի հետ համաձայնության գալու համար:

Առանց բարձր, անկեղծ դեմոկրատական խոյացման, վորը բուցավառում է աշխատավոր մասսաներին և հրաշքներ գործելու ընդունակ է դարձնում նրանց և վստիք յերևում է Սուլեն-Յաթ-Սենի պլատֆորմի յուրաքանչյուր ֆրագի մեջ, անկարելի կլիներ չին ժողովրդի իսկական ազատագրումը դարավոր ստրկությունից:

Բայց մարտական դեմոկրատիզմի այս իդեոլոգիան չին նարոդների մեջ հյուսվում է, նախ և առաջ, սոցիալիստական պատրանքների հետ, Չինաստանում կապիտալիզմից խուսափելու, կապիտալիզմը կանխելու հույսի հետ, յերկրորդ՝ արմատական ազդարարին՝ ռեֆորմի պլանի ու քարոզի հետ: Հենց այս յերկու վերջին գաղափարական քաղաքական հոսանքներն են այն տարրը, վորը նարոդնիկություն է կազմում, այդ հասկացողության սպեցիֆիկ նշանակությամբ, այսինքն այն ամենով, ինչով նա տարբերվում է դեմոկրատիզմից, ինչով ավելի յե դեմոկրատիզմից:

Ինչ ծագում և նշանակություն ունեն այդ հոսանքները: Չինական դեմոկրատիան չեր կարող տապալել Չինաստանում հին կարգերը և հանրապետություն նվաճել առանց մասսաների հոգեկան և հեղափոխական հսկայական վերելքի: Այդպիսի վերելքը յենթադրում է և ծնեցնում ամենաանկեղծ համակրանքը դեպի աշխատավոր մասսաների դրությունը, ամենաբուռն ատելությունը դեպի նրանց կեղծքիչներն ու շահագործողները: Իսկ Յեկրոպայում և Ամերիկայում, վորից առա-

ջավոր չինացիները, բոլոր չինացիները, ինչ չափով վոր նրանք ապրել են այդ վերելքը, փոխ են առել իրենց ազատագրական գաղափարները, հերթի յե կանգնած արդեն ազատագրումը բուրժուազիայից, այսինքն սոցիալիզմը: Այդտեղից անխուսափելիորեն ծագում է չին դեմոկրատների համակրանքը դեպի սոցիալիզմը, նրանց սուբյեկտիվ սոցիալիզմը:

Նրանք սուբյեկտիվորեն սոցիալիստներ են, վորովհետև նրանք դեմ են մասսաների կեղծքման և շահագործման: Բայց Չինաստանի հետաճանց յերկրագործական, կիսաֆեոդալական յերկրի ոբյեկտիվ պայմանները համարյա կես միլիարդանոց ժողովրդի կյանքում հերթի յեն դնում այդ կեղծքման և այդ շահագործման միայն մի վորոշ, պատմականորեն տարրինակ տեսակը, այն է՝ ֆեոդալիզմը: Ֆեոդալիզմը հիմնվում է յերկրագործական կենցաղի և քնատնտեսության տիրապետության վրա. չին գյուղացու ֆեոդալական շահագործման աղբյուր եր հանդիսանում գյուղացուն այս կամ այն ձևով հողին կապելը. այդ շահագործման քաղաքական արտահայտիչները ֆեոդալներն էին, բոլորը միասին և յուրաքանչյուրն առանձին վերցրած, այդ սիստեմի գլուխ կանգնած բողոքիսանի հետ միասին:

Յեվ ահա բանից դուրս է գալիս, վոր չին դեմոկրատի սուբյեկտիվ սոցիալիստական մտորումներից ու ծրագրերից իրականում ստացվում է միմիայն «անշարժ սեփականության բոլոր արյունալից հիմքերի փոփոխման» ծրագիր, միմիայն ֆեոդալական շահագործման վերացման ծրագիր:

Այս է Սուլեն-Յաթ-Սենի նարոդնիկության եյուրյունը, նրա առաջադեմական, մարտական, բուրժուական-դեմոկրատիկ ազդարարին բարեփոխությունների հեղափոխական ծրագրի և նրա իբր թե սոցիալիստական թեորիայի եյուրյունը:

Այս թեորիան, յեթե քննենք այն դոկտրինայի տեսակետից, մանրբուրժուական «սոցիալիստ»-ռեակցիոնների թեորիա յե: Վորովհետև միանգամայն ռեակցիոն է այն պատրանքը, թե Չինաստանում կարելի յե «կանխել» կապիտալիզմը, թե Չինաստանում, յրա հետաճանցության հետևանքով, հեշտ կլինի «սոցիալական հեղափոխությունը» և այլն. և Սուլեն-Յաթ-Սենը անորինակելի, կարելի յե ասել կուսական միամտությամբ ինքն է գլխովին ջախջախում իր ռեակցիոն նարոդնիկական թեորիան, ընդունելով այն, ինչ կյանքն է հարկադրում ընդունել, այն է՝ վոր «Չինաստանը կանգնած է հսկայական արդյունաբերական (այսինքն կապիտալիստական) զարգացման նախորդակին», վոր Չինաստանում «առևտուրը» (այսինքն կապիտալիզմը) զարգանալու յե հսկայական չափերով, վոր «50 տարեց» հետո մեծ կաշնանք շատ Շանհայներ, այսինքն կապիտալիստական հարստության և

պրոլետարական կարիքի ու աղքատութեան միլիոնանոց բնակչութիւնն ունեցող կենտրոններ:

Բայց հարց ե ծագում,—սրանում ե հարցի միւր, այս ե ամենահետաքրքրական կետը, վորի առաջ հաճախ կանգ ե առնում խուզած ե կրտած ազատամիտ քվադի-մարքսիզմը,—հարց ե ծագում՝ Սուն-Յաթ-Սենն իր ռեակցիոն տնտեսական թեորիայի հիման վրա արդոյոք իրոք ռեակցիոն ազդարային ծրագիր ե պաշտպանում: Բանն ել հենց այն ե, վոր վոչ: Չինաստանի հանրային հարաբերութիւնները դիտարկելու ել հենց այն ե, վոր չին դեմոկրատները, անկեղծորեն համակրելով սոցիալիզմին Յեվրոպայում, այդ սոցիալիզմը վերածել են ռեակցիոն թեորիայի ե կապիտալիզմը «կանխելուն» վերաբերող այդ ռեակցիոն թեորիայի ձիւման վրա կերտում են զուտ-կապիտալիստական մաքսիմալ չափերով կապիտալիստական-ազդարային ծրագիր:

Յեվ իրոք, ինչի՞նչ ե հանգում «տնտեսական հեղափոխութիւնը», վորի մասին Սուն-Յաթ-Սենն այնպես ճշիւ ու մութ լեզվով ե խոսում իր հոգեվածի սկզբում:

Ռենտան պետութեանը հանձնելուն, այսինքն հողի ազգայնացմանը՝ Հենրի Ջորջի վոգով մի տեսակ միասնական հարկի միջոցով: Բացարձակապես վոչ մի ուրիշ ռեալ բան չկա այն «տնտեսական հեղափոխութեան մեջ», վոր առաջարկում ե քարոզում ե Սուն-Յաթ-Սենը:

Պրոլետարական խուզ վայրում ե Շանհայում հողի արժեքի միջև գոյութիւնն ունեցող տարբերութիւնն այն տարբերութիւնն ե, վոր գոյութիւնն ունի ռենտայի մեծութեան միջև: Այնպես անել, վոր հողի «արժեքի հավելումը» դառնա «ժողովրդի սեփականութիւն», նշանակում ե հանձնել ռենտան, այսինքն հողի սեփականութեան իրավունքը, պետութեանը, կամ, ուրիշ խոսքով ասած՝ ազգայնացնել հողը:

Հնարավոր ե արդոյոք այդպիսի ռեֆորմը կապիտալիզմի շրջանակներում: Վոչ միայն հնարավոր ե, այլե դա ամենագուտ, մաքսիմալ չափերով հետևողական, իդեալականապես-կատարյալ կապիտալիզմ ե: Մարքսը մատնանշել ե այս բանը «Փիլիսոփայութեան աղքատութեան» մեջ, մանրամասնաբար ապացուցել ե «Կապիտալի» III հատորում ե առանձնապես առարկայորեն զարգացրել ե Ռոտերտուսի դեմն ուղղված բանակում «Հավելյալ արժեքի թեորիաների» մեջ:

Հողի ազգայնացումը հնարավորութիւնն ե տալիս վերացնելու բացարձակ (աբսոլյուտ) ռենտան, թողնելով միմիայն դիֆֆերենցիալ ռենտան: Միջնադարյան ժոնոպոլիստների ե միջնադարյան հարաբերութիւնների մեծագույն չափերով վերացնելը հողագործութեան ասպարեզից, հողն առևտրական շրջանառութեան մեջ դնելու մեծագույն ազատութիւնը, հողագործութիւնը շուկային հարմարեցնելու մեծագույն դյուրութիւնը—անա թե ինչ ե հողի ազգայնացումն ըստ Մարքսի

ուսմունքի: Պատմութեան հեգնանքն այն ե, վոր նարոդնիկութիւնը, հանուն «պայքարի» ընդդէմ կապիտալի՝ յերկրագործութեան ասպարեզում կերտում ե այնպիսի ազդարային ծրագիր, վորի լիակատար կենսագործումը կնշանակեր կապիտալիզմի ամենաաղագ զարգացումը յերկրագործութեան ասպարիզում:

Ինչ տնտեսական անհրաժեշտութիւնն ծնեցրեց հողի նկատմամբ ամենաառաջավոր՝ բուրժուական-դեմոկրատիկ ծրագրերի տարածումը Ասիայի ամենահետամնաց գյուղացիական յերկրներից մեկում:—Ֆեոդալիզմն իր բոլոր ձևերով ու արտահայտութիւններով կործանելու անհրաժեշտութիւնը:

Չինաստանը վորքան շատ եր յետ մնում Յեվրոպայից ու Յապոնիայից, այնքան ավելի յեր սպառնում նրան կոտորակումն ու ազգա-յին քայքայումը: «Վերանորոգել» Չինաստանը կարող եր միայն հեղափոխական ժողովրդական մասսաների հերոսութիւնը, վորն ընդունակ կլինեն քաղաքականութեան ասպարիզում ստեղծել չինական հանրապետութիւնը, ազդարային ասպարիզում՝ հողի ազգայնացման միջոցով ապահովել կապիտալիստական արագ պրոգրեսը:

Կհաջողվի՞ այդ ե ինչ չափով—այլ հարց ե: Տարբեր յերկրներ իրենց բուրժուական հեղափոխութեան ժամանակ կենսագործել են քաղաքական ե ազդարային դեմոկրատիզմի տարբեր աստիճանները, այն ել ամենախայտաբղետ զուգակցութեամբ: Վճռելու յե միջազգային իրադրութիւնը ե հանրային ուժերի փոխարաբերութիւնը Չինաստանում: Բողոքիսանը, հավանաբար, միավորելու յե ֆեոդալներին, բյուրոկրատիային, չինական հոգևորականութիւնը ե նախապատրաստելու յե ռեստավրացիա (հնի վերականգնում): Յուանչիկայը, այդ ներկայացուցիչը բուրժուազիայի, վորը հազիվ ե կարողացել ազատամիտ-միապետականից դառնալ ազատամիտ-հանրապետական (արդոյոք յերկար ժամանակով), վարելու յե միապետութեան ե հեղափոխութեան արանքում նստելու քաղաքականութիւն: Հեղափոխական-բուրժուական դեմոկրատիան, վորի ներկայացուցիչն ե Սուն-Յաթ-Սենը, ճիշտ ե վարվում, Չինաստանի «վերանորոգման» ուղիները փնտռելով գյուղացիական մասսաների մեծագույն ինքնագործութեան, վճռականութեան ու համարձակութեան զարգացման մեջ՝ քաղաքական ե ազդարային ռեֆորմների գործում:

Վերջապես, վորքան աճի Չինաստանում Շանհայների թիվը, կաճի ե չինական պրոլետարիատը: Նա, հավանաբար, կկազմակերպի այս կամ այն սոցիալ-դեմոկրատական բանվորական կուսակցութիւնը, վորը, քննադատելով Սուն-Յաթ-Սենի մանր-բուրժուական ուտոպիաները ե ռեակցիոն տեսակետները, հավանաբար, խնամքով կառանձնացնի, Կպահպանի ե կզարգացնի նրա քաղաքական ե ազդարային ծրագրի հեղափոխական-դեմոկրատիկ միջուկը:

(Նեխսկայա Ձվեդա), № 17, 15 հուլիսի 1912 թվի. ստորագրված ե՝ Վ. Իլին)

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՎԱԾ ԶԻՆԱՍՏԱՆԸ

Առաջավոր և քաղաքակրթված Յեվրոպան չի հետաքրքրվում Զինաստանի վերանորոգության: Զորս հարյուր միլիոն հետաֆնաց ասիացիներ ձեռք բերին ազատություն, արթնացան քաղաքական կյանքով ապրելու: Յերկրագնդի բնակչության մի քառորդ մասը աշխատեց քնած դրությունից անցավ լուսի, շարժման, պայքարի:

Քաղաքակրթված Յեվրոպային ինչ, Մինչև այժմ նույնիսկ Ֆրանսիական հանրապետությունը դեռևս պաշտոնապես չի ճանաչել չինական հանրապետությունը: Այդ մասին շուտով հարցապնդում կարվի Ֆրանսիական պատգամավորների պալատում:

Իսկ ինչո՞վ է բացատրվում Յեվրոպայի այդ անտարբերությունը: Նրանով, վոր Արևմուտքում ամենուրեք թագավորում է իմպերիալիստական բուրժուազիան, յերեք քառորդով արդեն փառած, պատրաստվածառելու ուզածդ ավանտյուրիստին իր ամբողջ «քաղաքակրթությունը»՝ բանվորների դեմ «խստության» միջոցներ գործադրելու կամ ուրբուր հինգ կոպեկ ավելի շահույթի համար: Զինաստանի վրա այդ բուրժուազիան նայում է Վիայն վերպես ավարի մի պատառի վրա, վորպիսի ավարը այժմ—այն բանից հետո, յերեք Ռուսաստանը «քննաքննարար գրկեց» Մոնղոլիային,— թերևս բաժին-բաժին անեն յապոնացիները, անգլիացիները, գերմանացիները և այլն:

Իայց Զինաստանի վերականգնումն, այնուամենայնիվ, առաջ է գնում: Ներկայումս սկսվում են պարլամենտի ընտրությունները—նախկին բռնապետության առաջին պարլամենտի ընտրությունները: Ստորին պալատը բաղկացած է լինելու 600 անդամից, «ծերակույտը» (սենատը)— 274 անդամից:

Ընտրական իրավունքն ընդհանուր չի և վոչ ել ուղղակի: Ընտրում են միայն 21 տարեկան անցրած և տվյալ ընտրական շրջանում 2 տարուց վոչ պակաս ապրածները, յեթե նրանք վճարում են մոտ 2 ոտրլի ուղղակի հարկ կամ ունեն 500 ոտրլու կարողություն: Նախ ընտրողներ են ընտրվում, ապա նրանք ընտրում են պատգամավորներին:

Այսպիսի ընտրական իրավունքն արդեն ցույց է տալիս, վոր ունևոր գյուղացիների և բուրժուազիայի միջև դաշինք կա կնքված, ըստ վորում բացակայում է կամ միանգամայն թույլ է պրոլետարիատը:

Նույն այդ հանգամանքն է մատնանշում Զինաստանի քաղաքական կուսակցությունների բնույթը: Գլխավոր կուսակցությունները յեռեք են.

1. «Արմատական-սոցիալիստական կուսակցություն»,—վորի մեջ

ժրականում նույնպես չկա բացառապես վոչ մի սոցիալիզմ, ինչպես և մեր «Ժողովրդական սոցիալիստների մեջ» (և «սոցիալիստ-հեղափոխականների» ⁹/₁₀-ի մեջ):

Դա մանր-բուրժուական դեմոկրատիայի կուսակցությունն է: Նրա գլխավոր պահանջներն են.

Զինաստանի քաղաքական միավորումը, աւետրի և արդյունաբերության զարգացումը «սոցիալական ուղղությամբ» (նույնքան մշուշապատ Ֆրադ, ինչպես և մեր նարոդնիկների ու ես-երների «աշխատանքային սկզբունքն» ու «հավասարաբուրությունը» («уравнительность»), խաղաղություն պահպանելը:

2. Յերկրորդ կուսակցությունը ազատամիտներինն է: Նրանք դաշնակցած են «արմատական-սոցիալիստական» կուսակցության հետ, միասին կազմելով «ազգային կուսակցությունը»: Ամենայն հավանականությամբ այս կուսակցությունը մեծամասնություն է ունենալու առաջին չինական պարլամենտում: Այս կուսակցության պարագլուխն է հատյնի դոկտոր Սուն-Յաթ-սենը ⁵: Այժմ նա առանձնապես զբաղված է ընդարձակ յերկաթուղային ցանցի պլանի մշակումով (իսեղեկություն ուս նարոդնիկների՝ Սուն-Յաթ-Սենն անում է այդ քայլը հանուն այն բանի, վոր Զինաստանը «խուսափի» կապիտալիզմից):

3. Յերրորդ կուսակցությունը կոչվում է «հանրապետականների միություն»—ահա մի նմուշ այն բանի, թե վորքան խաբուսիկ են ցուցանակները քաղաքականության մեջ: Իրականում դա պանպանդապան կուսակցություն է, վոր հենվում է գլխավորապես աստիճանավորների, կալվածատերերի, Հյուսիսային Զինաստանի բուրժուաների, այսինքն ամենահետաֆնաց բուրժուաների վրա: Մինչ «ազգային» կուսակցությունը-առավելապես կուսակցությունն է Զինաստանի հաղավի, վորն ավելի յե արդյունաբերական, ավելի առաջավոր, ավելի զարգացած, «ազգային կուսակցության» գլխավոր հենարանը լայն գյուղացիական մասսան է: Նրա պարագլուխն է արտասահմանում դաստիարակված ինտելլիգենցիան:

Զինական ազատությունը նվաճված է գյուղացիական դեմոկրատիայի և ազատամիտ բուրժուազիայի միությամբ: Կկարողանան արդյոք գյուղացիները, առանց պրոլետարիատի դեկավարության, իրենց ձեռքին պահել դեմոկրատական դիրքն ընդդեմ ազատամիտների, վորոնք միայն հարմար մոմենտի յեն սպասում, վորպեսզի աջակողմ անցնեն,—այդ ցույց կտա վոչ հեռու ապագան:

ԶԻՆ ՀԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐԻՆ—ԲԱՅԼՇԵՎԻԿԱԿԱՆ ՎՈՂԱՌԻՅՆ

Նկատի ունենալով կառավարական և ազատամիտ («Բեհ») թերթերի կամպանիան, վորոնք—հոգուտ ուսական կապիտալիստները—քարոզում են, ոգտվելով Չինաստանում գոյություն ունեցող հեղափոխական շարժումից, պոկել Չինաստանից նրա Ռուսաստանին սահմանակից մարզերը,—կոնֆերենցիան հավաստում է համաշխարհային Նշանակությունը չին ժողովրդի հեղափոխական պայքարի, վորն Ասիային ազատագրություն է բերում և խախտում է յեվրոպական բուրժուազիայի տիրապետությունը,—վորջուկում է Չինաստանի հեղափոխական-հանրապետականներին, հաստատում է այն խորը վոգեկորությունը և լիակատար համակրանքը, վորով Ռուսաստանի պրոլետարիատը հետևում է հեղափոխական ժողովրդի հաջողություններին Չինաստանում և խարանում ուսական լիբերալիզմի վարմունքը, վորը պաշտպանում է ցարիզմի հափշտակողական քաղաքականությունը:

(Ռ. Ս. Դ. Բ. Կ. (Բ) Պրագայի կոնֆերենցիայի բանաձևերից, 1912 թ. հունվար: «Չինական հեղափոխության մասին»: Յերկերի ժող., հատ. XII, մաս 1-ին, էջ 32. ուս. հրատ.)

ՌԵԱԿՑԻՈՆ ՅԵՎՐՈՊԱՆ ՅԵՎ ՀԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆԸ

... Ասիայում ամենուրեք աճում է, ծավալվում և ամրանում գործող դեմոկրատական շարժումը: Բուրժուազիան այնտեղ դեռ չէր գնում և ժողովրդի հետ՝ ընդդեմ ռեակցիայի: Արթնանում են ապրելու, լուսի, ազատության համար հարյուրավոր միլիոն մարդիկ: Վոյպիսի հրճվանք է ծնեցնում այդ համաշխարհային շարժումը բոլոր գիտակից բանվորների սրտերում, վորոնք գիտեն, վոր բայլիզմի ճանապարհը դեմոկրատիայի վրայով է անցնում: Վոյպիսի համակրանքով են լրցված դեպի յերիտասարդ Ասիան բոլոր ազնիվ դեմոկրատները:

Իսկ «առաջավոր» Յեվրոպան: Նա կողոպտում է Չինաստանին և ոգնում է դեմոկրատիայի թշնամիներին՝ Չինաստանում:

Ահա պարզ, բայց խրատական մի հաշիվ: Չինական նոր փոխառությունը կնքված է չին դեմոկրատիայի դեմ. «Յեվրոպան» գիւնվորական դիկտատուրա պատրաստող Յուանշիկայի⁶ կողմն է: Յեվրոպան ինչո՞ւ է նրա կողմը: Մի ձեռնուտ գործի պատճառով: Կնքված է մոտ 250 միլիոն ուղբի գումարի փոխառություն՝ 100-ի դիմաց 84 կուբսով: Այդ նշանակում է՝ «Յեվրոպայի» բուրժուաները վճարում են չինացիներին 210 միլիոն, իսկ հասարակությունից նրանք վերցնում են 225 միլիոն ուղբի: Ահա ձեզ մեկին, միքանի շաբաթվա ընթացքում, 15 միլիոն ուղբի մաքուր շահույթ: Բայց սա ի՞նչ մաքուր շահույթ է: Մյնպես չէ:

Իսկ յեթե չին ժողովուրդը փոխառությունը չճանաչի: Չէ վոր Չինաստանում հանրապետություն է, և պարլամենտում մեծամասնությունը փոխառության դեմ է:

Ո՛, այդ դեպքում «առաջավոր» Յեվրոպան աղաղակ կբարձրացնի, կխոսի «քաղաքակրթության», «կարգուկանոնի», «կուլտուրայի» և «հայրենիքի» անունից. այդ դեպքում Յեվրոպան իր թնդանոթները կշարժի և կձգմի «հետամնաց» Ասիայի հանրապետությունը, դաշնակցած ավանտյուրիստ-դավաճան ռեակցիայի բարեկամ Յուանշիկայի հետ:

Ամբողջ հրամանատու Յեվրոպան, ամբողջ յեվրոպական բուրժուազիան դաճակցած է Չինաստանում ռեակցիայի ու միջնադարականությունից բոլոր ուժերի հետ:

Բայց դրա փոխարեն վորջ յերիտասարդ Ասիան, այսինքն հարյուրավոր միլիոն աշխատավորներ Ասիայում, ունեն իրենց հուսալի դաշնակիցը՝ իդեմ բոլոր քաղաքակրթված յերկրների պրոլետարիատի: Յերկրագնդի վրա վո՞չ մի ուժ չի կարող կանգնեցնել նրա հաղթանակը, վորն ազատելու յեթե Յեվրոպայի ժողովուրդներին, թե Ասիայի ժողովուրդներին:

(«Հետամնաց Յեվրոպան և առաջավոր Ասիան» հոդվածից, դրված 1913 թ.: Յերկերի ժող., հատ. XIX, էջ 28. ուս. հրատ.):

ԱՍԻԱՅԻ ԺՈՂՈՎՈՐԻՆԵՐԸ ՅԵՎ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԾԱՅՐԱՄԱՍԵՐԸ ՅԱՐԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՂՈՒԹՅԱՆ ԿՐՆԿԻ ՏԱԿ.

... Շարունակելով անդոր մնալ արդի կապիտալիստական պետությունների համաշխարհային մրցման ասպարիզում և հետզհետե ավելի ու ավելի մղվելով դեպի հետին պլան Յեվրոպայում, ցարիզմը, դաշնակցած սև-հարյուրակային ազնվականության և ամբացող արդյունաբերական բուրժուազիայի հետ, այժմ փորձում է բավարարել իր գիշատիչ շահերը կոպիտ-«ազգայնական» քաղաքականության միջոցով, ուղղված ծայրերկրների դեմ, բոլոր ճնշված ազգությունների դեմ, ավելի կուլտուրական մարդերի դեմ (Ֆինլանդիա, Լեհաստան, Հյուսիս-Արևմտյան Յերկիր), մասնավորապես և գաղութային հափշտակումների միջոցով՝ ուղղված Ասիայի ժողովուրդներին (Պարսկաստան, Չինաստան) ազատության համար պայքարող հեղափոխականներին դեմ...

(Ռ. Ս. Դ. Բ. Կ. (Բ) Պրագայի կոնֆերենցիայի բանաձևերից, 1912 թ. հունվար: «Ներկա մոմենտի և կուլտուրական խնդիրների մասին»: Յերկ. ժող., հատ. XII, մաս 1-ին, էջ 15 ուս. հրատ.):

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆԸ ՅԱՐԱԿԱՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԱՌՁԵՎԻՑ Ե ԸՆԹԱՆՈՒՄ

... Ռուսաստանը ներկայումս մի այնպիսի յերկիր է, վորն ունի ամենահետադեմ և ռեակցիոն պետական կազմությունը՝ համեմատած իրեն շրջապատող բոլոր յերկրների հետ, սկսած—Արևմուտքում—

Ավստրիայից, վորտեղ 1867 թվից ամրացել են քաղաքական ազատութեան և սահմանադրական կարգերի հիմքերը, իսկ այժմ մտցված է և ընդհանուր ընտրական իրավունքը, և վերջացրած—Արևելքում—հանրապետական Չինաստանով...

(Ազգային հարցի վերաբերյալ թեղիսներէց, գրված 1913 թվին. տպված են «Լենինյան ժողովածուի» մեջ, № 3).

ՌՈՒՍ ՀԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀՊԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՆԴԴԵՄ ՀԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԱՐԵՎԵԼԻՔԸ ԽԵՂԴՈՂ ՌՈՒՍ ԱԶԳԱՅԻՆՆԵՐԻ, ՍԵՎ-ՀԱՐՅՈՒՐԱԿԱՅԻՆՆԵՐԻ ՈՒ ԱԶՆՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՀՊԱՐՏՈՒԹՅԱՆ

...Մենք լեցուն ենք ազգային հպարտութեան զգացմունքով և հենց այդ պատճառով մենք առանձնապես խիստ ենք ատում մեր ստրկական անցյալը (յերբ կալվածատեր-ազնվականները դեպի պատերազմ ելին առաջնորդում գեղջուկներին, վորպեսզի խեղդեն Հունգարիայի, Լեհաստանի, Պարսկաստանի, Չինաստանի ազատությունը) և մեր ստրկական ներկան, յերբ նույն այդ կալվածատերերը, վայելելով կապիտալիստների աջակցությունը, մեզ դեպի պատերազմ են առաջնորդում, վորպեսզի խեղդեն Լեհաստանն ու Ուկրայինան, վորպեսզի ճնշեն դեմոկրատական շարժումը Պարսկաստանում ու Չինաստանում, վորպեսզի ուժեղացնեն մեր վերկառուսական ազգային արժանապատվությունն արատավորող Ռումանովներին, Բոբրինսկիներին, Պուրիշկիններին¹ վռնակը...

(«Վերկառուսների ազգային հպարտութեան առթիվ» հոդվածից, գրված 1914 թվին: Յերկ. ժող., հատ. XIX, էջ 144. ռուս. հրատ.):

III. ՊԱՅԲԱՐ ԻՄՊԵՐԻԱԼԻՍՏՆԵՐԻ ՄԻՋԵՎ ՁԻՆԱՍՏԱՆԸ ԲԱԺԱՆԵՒՈԼ ՀԱՄԱՐ.

...Ինչքան պակասում է այն յերկրների թիվը, վորտեղ կարելի չէ կապիտալ արտածել այնքան ձեռնտու պայմաններով, ինչքան ձեռնտու պայմաններով կապիտալ է արտածվում դեպի գաղութներն ու կախյալ պետությունները, ինչպիսին է Թյուրքիան, վորովհետև այս դեպքերում ֆինանսիստն ստանում է յեռապատիկ շահույթ, համեմատած այն շահույթի հետ, վոր նա ստանում է կապիտալը ազատ, ինքնուրույն և քաղաքակիրթ յերկիր, ինչպես, որինակ, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ, արտահանելիս,—այնքան ավելի կատաղի չէ դառնում պայքարը Թյուրքիայի, Չինաստանի և այլ յերկրների բաժանման համար: Այսպես է ասում տնտեսական թեորիան ֆինանսական կապիտալի ու խմբերի լիզմի դարաշրջանի մասին: Այս են ասում փաստերը...

(Յերկ. ժող., հատ. XIII, էջ 154. ռուս. հրատ.):

1914—1918 թ. թ. ԻՄՊԵՐԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՅԵՎ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԻ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

...Աշխարհը բաժանել են իրենց մեջ մի բուռն մեծ, այսինքն ազգերի մեծ կողոպտման և ճնշման մեջ հաջողակ, պետություններ: Յեվրոպայի չորս մեծ պետություններ՝ Անգլիան, Ֆրանսիան, Ռուսաստանը և Գերմանիան, վորոնք ունեն 250—300 միլիոն բնակչություն և մոտավորապես 7 միլիոն քառակուսի կիլոմետր տարածություն հող, ունեն գաղութներ՝ համարյա կես միլիարդ (494,5 միլիոն) բնակչությամբ և 64,4 միլ. քառակուսի կիլոմետր տարածությամբ, այսինքն համարյա թե յերկրագնդի կեսը (133 միլիոն քառակուսի կիլոմետր առանց բևեռային գոտու): Ավելացրեք դրան յերեք ասիական պետությունները՝ Չինաստանը, Թյուրքիան, Պարսկաստանը, վորոնց այժմ մասերի յեն պատահողում «ազատարար» պատերազմ մղող ավազակները, այն է՝ Յապոնիան, Ռուսաստանը, Անգլիան և Ֆրանսիան: Այդ յերեք ասիական պետությունները, վորոնց կարելի չէ կիսազաղութներ անվանել (իրականում նրանք այժմ $\frac{9}{10}$ -ով գաղութ են), ունեն 360 միլիոն բնակիչ և 14,5 միլիոն քառակուսի կիլոմետր տարածություն, այսինքն $1\frac{1}{2}$ անգամ ամբողջ Յեվրոպայի տարածությունից ավելի:

(«Յեվրոպայի Միացյալ Նահանգներ լողունդի մասին» հոդվածից: Յերկ. ժող., հատ. XIII, էջ 138. ռուս. հրատ.):

ՊԱՅԳԱՐԸ ՉԻՆԱՍՏԱՆԸ ԲԱԺԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.

... Զինաստանը դեռևս նոր են սկսել բաժանել, և նրա համար մղվող պայքարը Յապոնիայի, Միաց. Նահանգների և այլոց միջև գնալով ավելի յե սրվում...

(Եմպերիալիզմը վարդապետականության նորագույն փուլը բրոյդերից):

ԻՄՊԵՐԻԱԼԻԶՄԸ ՅԵՎ ԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ ՃՆՇՄԱՆ ԱՃՈՒՄԸ.

... Մոտ 40 տարի սրանից առաջ գաղութները բնակչությունը հաշվվում եր մի քառորդ միլիարդից միջին ավելի, վորը յենթարկված եր վեց կապիտալիստական պետությունների: 1914 թվի պատերազմի նախորդական գաղութներում հաշվվում եր արդեն մոտ 600 միլիոն բնակչություն, իսկ յեթե ավելացնենք և այնպիսի յերկրներ, ինչպես են Պարսկաստանը, Թյուրքիան, Զինաստանը, վորոնք այն ժամանակ արդեն կիսագաղութների դրության մեջ եյին, կոր թվով մենք կստանանք մի միլիարդ բնակչություն, վորին ճնշում եյին աւսնահարուստ, ամենաքաղաքակիրթ և ամենաազատ յերկրները գաղութային կախման միջոցով: Իսկ դուք գիտեք, վոր գաղութային կախումը, ուղղակի պետական իրավաբանական կախումից դատ, յենթադրուծ և ֆինանսական և տնտեսական կախման հաշաբներությունների մի ամբողջ շարք, յենթադրուծ և մի ամբողջ շարք պատերազմներ, վորոնք պատերազմ չեյին հաշվվում, վորովհետև հաճախ հանգում եյին սպանդի, յերբ վոչնչացման ամենակատարելագործված գործիքներով ղինված յեվրոպական և ամերիկյան իմպերիալիստական զորքերը կոտորում եյին գաղութային յերկրները անգն ու անպաշտպան բնակիչներին...

(Միջազգային դրության և Կոմիտեների հիսնական խնդիրների մասին» գեկուցումից. Յերկ. ժող., հատ. XVII, էջ 254. ուսու. հրատ.)

ՅԵՐԿԻՐԱԳՆԻԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ 70%-Ը ԻՄՊԵՐԻԱԼԻԶՄԻ ԿՐՆԻԻ ՏԱԿ.

... Իմպերիալիզմի բնորոշ գիծն այն ե, վոր ամբողջ աշխարհը, ինչպես մենք տեսնում ենք, բաժանվում ե ներկայումս մեծ թվով ճնշված և չնչին թիվ կազմող ճնշող ժողովուրդների, վորոնք ունեն հսկայական հարստություններ և հզոր ազգական ուժ: Ն սկայական մեծաւասնությունը, վոր հաշվվում ե միլիարդից ավելի, յերեկ 1 1/4 միլիարդ (յեթե յերկրագնդի ամբողջ բնակչության թիվը ընդունենք մեկ ու յերեք քառորդ միլիարդ), այսինքն յերկրագնդի բնակչության մոտ 70%-ը պատկանում ե ճնշված ժողովուրդներին, վորոնք կամ անմիջական գաղութային կախման դրության մեջ են կամ պատկանում են

ծայրամասային գաղութային յերկրներին, ինչպես են, որինակ, Պարսկաստանը, Թյուրքիան, Զինաստանը, կամ խոշոր իմպերիալիստական պետության բանակի կողմից հաղթված լինելով կնքված պայմանագրերով նրանից կախված լինելու դրության մեջ են ընկել...

(Կոմիտեների 2-րդ կոնգրեսսին արած գեկուցումից. Յերկ. ժող., հատ. XVII, էջ 274. ուսու. հրատ.)

ԱՐԵՎԵԼՔԻ ՅԵՐԿԻՐՆԵՐՆ ԻՄՊԵՐԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՅԵՎՐՈՊԱՅԻ ՍՏՐՈՒԿՆԵՐՆ ԵՆ.

... Վերսալի պայմանագրով Թյուրքիան, Պարսկաստանը, Զինաստանն ստրուկների յեն վերածված: Այնպիսի դրություն և ստեղծվել, վոր յերկրագնդի բնակչության յոթ տասներորդականն ստրկացած դրության մեջ ե գտնվում: Այդ ստրուկները ցրված են ամբողջ աշխարհում և մի խումբ յերկրներին՝ Անգլիայի, Ֆրանսիայի, Յապոնիայի հոշոտմանն են տրված:

Ահա թե ինչու այդ ամբողջ միջազգային կարգը, վոր պահվում ե շնորհիվ վերսալյան հաշտության, հրաբխի վրա յե հաստատված: Վողջ յերկրի բնակչության այն 7/10-ական մասը, վոր ստրկացված ե, սպասելով սպասում ե, վոր կգտնվի մեկը, վոր իրեն պայքարի հանե...

(Մոսկվայի նահանգական խորհրդակցության ժամանակ արտասանած ճառից: Յերկ. ժող., հատ. XVII, էջ 378 ուսու. հրատ.)

ԻՄՊԵՐԻԱԼԻՍՏՆԵՐԻ ՊԱՅԳԱՐԸ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ—ԼԱՎԱԳՈՒՅՆ ԱԳԻՏԱՅԻԱՆ Ե ՀՈԳՈՒՏ ԲԱՅԼՇԵՎԻԶՄԻ.

... Ահա այն դրությունը, կոր ստեղծել և Ազգերի Լիգան: Այդ պայմանագրի գոյության յուրաքանչյուր որը լավագույն ազիտացիան ե հոգուտ բայլելիզմի, վորովհետև կապիտալիստական կարգերի ամենազորեղ կողմնակիցները ցույց են տալիս, վոր յուրաքանչյուր հարցում նրանք իրար վորք են գցում: Թյուրքիայի, Պարսկաստանի, Միջագետքի, Զինաստանի բաժանման համար Յապոնիան, Անգլիան, Ամերիկան և Ֆրանսիան կատաղաբար իրար միս են կրծում: Այդ յերկրների բուրժուական մամուլը լիքն ե ամենակատարի հարձակումներով, ամենազազազուն յելույթներով ընդդեմ իրենց «կոլլեգաների» այն պատճառով, վոր նրանք իրենց քթի տակից վորսը խլում-փախցնում են: Ամենաչնչին թիվ կազմող այդ մի խումբ ամենահարուստ յերկրների վերին շերտերում մենք տեսնում ենք լիակատար անկում...

(Կոմիտեների 2-րդ կոնգրեսսում արած գեկուցումից. Յերկ. ժող., հատ. XVII, էջ 263. ուսու. հրատ.)

ՔՇՆԱՄԱՆՔ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՅԵՎ ՅԱՊՈՆԻԱՅԻ ՄԻՋԵՎ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՃԱՌՈՎ.

... Հենց իրենց՝ բուրժուական յերկրներն՝ միջև մեծ թշնամանքի հուր ե բորբոքվում: Ամերիկան ու Յապոնիան իրար վրա հարձակվելու նախորդակում են գտնվում, վորովհետև Յապոնիան հանգստացավ իմպերիալիստական պատերազմի ժամանակ և իր ձեռքն առավ համա-
րյա վողջ Չինաստանը, իսկ այնտեղ 400 միլիոն մարդ կա...

(Աշխատավորական կազակների 1-ին համառուսական համագումարում արտասանած ճառից. Յերկ. ժող., հատ. XVII էջ 33. ռուս. հրատ.)

... Յապոնիան ու Ամերիկան պատերազմի նախորդակում են գտնվում, և այդ պատերազմը, վորի ընթացքում սպանվելու յե ևս 10 միլ. և հաշմանդամվելու 20 միլիոն՝ կասեցնելու վոչ մի հնարավորություն չկա:
(Նույն տեղ)

... Յապոնիան, վոր Սիբիրում մեր բանակից ուժեղ բանակ ունի, չի կարող մեզ հետ կռվել, վախենալով Ամերիկայի հարձակումից, վորի հետ իրար միս են կրծում Չինաստանում ունեցած իրենց գաղութային իմպերիալիստական շահերի համար...

(Կրասնո-Պրենենսկի ռայոնի (Մոսկվա) անկուսակցական կոնֆերենցիայում արտասանած ճառից. Յերկ. ժող., հատ. XVII էջ 6. ռուս. հրատ.)

IV. ԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ ԱՐԵՎԵԼՔԸ ՅԵՎ ՆՐԱ ԴԵՐԸ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

«... Յեւ միանգամայն պարզ ե, վոր համաշխարհային հեղափոխության գալիք վճռական՝ ճակատամարտերում յերկրագնդի բնակչության մեծամասնության շարժումը, վորին սկզբնական շրջանում ազգային ազատագրության ուղղություն եր տրված, կդառնա կապիտալիզմի ու իմպերիալիզմի դեմ և, թերևս, կխաղա շատ ավելի մեծ հեղափոխական դեր, քան մենք բոլորս սպասում ենք...»

(Յերկ. ժող., հատ. XVIII մաս 1. ին, էջ 323. ռուս. հրատ.)

«... Այժմյան համաշխարհային պայմաններում, իմպերիալիստական պատերազմից հետո, ժողովուրդների փոխադարձ հարաբերությունները և պետության ամբողջ համաշխարհային սխտեմը բնորոշվում են իմպերիալիստական ազգերի փոքրաթիվ գրուպայի այն պայքարով, վոր մեզում են նրանք խորհրդային շարժման և խորհրդային պետությունների դեմ, վորոնց գլուխ ե կանգնած Խորհրդային Ռուսաստանը: Յեթե մենք այս բանն աչքաթող անենք, մենք չենք կարող ճիշտ դնել վոչ մի ազգային կամ գաղութային հարց, թեկուզ խոսքը վերաբերի աշխարհի ամենահեռավոր անկյունին»...

(Յերկ. ժող., հատ. XVII էջ 274. ռուս. հրատ.)

ՍՈՑԻԱԼԻՍՏՆԵՐԸ ՊԱՐՏԱՎՈՐ ԵՆ ՈԳՆԵԼ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԻ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ.

... Գիսագաղութային յերկրները, ինչպես են Չինաստանը, Պարսկաստանը, Թյուրքիան և բոլոր գաղութները, բոլորը միասին կազմում են մոտ 1.000 միլիոն բնակչություն: Այստեղ բուրժուական-դեմոկրատիկ շարժումները մասամբ հաղիվ են սկսվում, մասամբ հեռու յեն ավարտված լինելուց: Սոցիալիստները պարտավոր են վոչ միայն պահանջել անպայման, առանց զնման և անմիջապես ազատել գաղութները, — իսկ այդ պահանջը իր քաղաքական արտահայտությունը նշանակում ե վոչ այլ ինչ, յեթե վոչ հենց ճանաչումը ինքնորոշման իրավունքի. սոցիալիստները պարտավոր են ամենավճռական կերպով դորավիզ հանդիսանալ բուրժուական-դեմոկրատիկ ազգային ազատագրա-

դել, վորովհետև ինքնուրույն հեղափոխական ուժ ներկայացնել չեր կարող, և մենք գիտենք, վոր XX դարի սկզբին սկսել և փոխվել: Մենք գիտենք, վոր 1905 թվից սկսած հեղափոխություններ ծագեցին թյուրքիայում, Պարսկաստանում, Չինաստանում, մենք գիտենք, վոր Հնդկաստանում հեղափոխական շարժում եր զարգանում...

Իմպերիալիստական պատերազմը Արևելքն ել զարթեցրեց, նրա ժողովուրդներն ել մասնակից դարձրեց միջազգային քաղաքականությանը: Անգլիան ու Ֆրանսիան զինում եյին գաղութային ժողովուրդներին և ոգնում այն բանին, վորպեսզի սովորեցնեն նրանց ոգտվել ռազմական տեխնիկայից և կատարելագործված մեքենաներից. բայց այդ խրատից նրանք կոգտվեն ընդդեմ պարոնայք կապիտալիստներին: Արևելքի ժողովուրդները արթնացման շրջանին արդի հեղափոխություն մեջ հետևում և այն շրջանը, յերբ Արևելքի ժողովուրդները պետք և ուղղակի մասնակցեն աշխարհի բախտը վորոշելու գործին, վորպեսզի միայն ուրիշները հարստացման օրյեկտ չդառնան: Արևելքի ժողովուրդներն արթնանում են, վորպեսզի գործնականապես գործեն և վորպեսզի յուրաքանչյուր ժողովուրդ մասնակցի ամբողջ մարդկության բախտը տնօրինելու հարցին...

(Արևելքի ժողովուրդները կոմունիստական կազմակերպությունները 2-րդ Համառուս. համագումարում արտասանած ճառից: Յերկ. ժող. հատ. XVI եջ 388, ուսու. հրատ.)

ԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ ԱՐԵՎԵԼՔԻՆ ՈՒ II ԻՆՏԵՐՆԱՅԻՆԱԼԸ

...Գաղութային և կիսագաղութային յերկրների աշխատավոր մասսաները, կազմելով յերկրագնդի բնակչության ահագին մեծամասնությունը, արդեն XX դարի սկզբից արթնացել են քաղաքական կյանքով ապրելու, մասնավոր նրանց զարթեցրել են Ռուսաստանի, Թյուրքիայի, Պարսկաստանի և Չինաստանի հեղափոխությունները: 1914—1918 թ. թ. իմպերիալիստական պատերազմը և Պորտուգալիայի իշխանությունը Ռուսաստանում վերջնականապես դարձնում են այդ մասսաներին ակտիվ ֆակտոր՝ համաշխարհային քաղաքականության և իմպերիալիզմը հեղափոխական ճանապարհով կործանելու գործում, թեև այս բանը համառորեն դեռևս չի տեսնում Յեվրոպայի ու Ամերիկայի կրթված քաղաքացիությունը, այդ թվում նաև 2-րդ և 2½-ին տերնացիոնալների պարագլուխները...

(ՌԿԿ տակալիայի վերաբերյալ թեզիսներից, ընդունված Կոմինտերնի 3-րդ կոնգրեսում. Յերկ. ժող., հատ. XVIII մաս 1-ին, եջ 312. ուսու. հրատ.)

«1905» ԹՎԻ ՆԱԽՈՐՅԱԿՆ ԱՐԵՎԵԼՔՈՒՄ.

...Համաշխարհային զարգացման այդ հսկայաչափ արագացման հիմնական պատճառն այն և, վոր այդ զարգացմանը մասնակից են դարձվում նոր հարյուրավոր ու հարյուրավոր միլիոն մարդիկ: Հին բուրժուական ու իմպերիալիստական Յեվրոպան, վորի համար սովորական բան եր դարձել իրեն յերկրագնդի պորտ համարելը, փոքր և պայթեց առաջին իմպերիալիստական սպանդում, վորպես զարշահոտ մի պալար: Վորքան ել գանգատվեն այդ առթիվ Շպենգլերներն⁸ ու բոլոր դրանով հիանալու կամ գեթ դրանով զբաղվելու ընդունակ կրթված քաղաքացիները, բայց հին Յեվրոպայի այդ անկումը միայն մի դրվագն և համաշխարհային բուրժուազիայի անկման պատմություն, — այն բուրժուազիայի, վորին հղիացրել և իմպերիալիստական կողոպուտը և յերկրագնդի բնակչության մեծամասնության ճնշումը:

Այդ մեծամասնությունն այժմ զարթնել և ու շարժման մեջ մտել, ու այդ շարժումը կասեցնելու անգոր են ամենաուժեղ և «հզոր» պետությունները: Նրանց ուժն ինչ պիտի պատի: Առաջին իմպերիալիստական սպանդի այժմյան հաղթողներն անգոր են հաղթելու նույնիսկ փոքրիկ, չնչին լինելու չափ փոքրիկ Իրանդիային, անգոր են հաղթելու նույնիսկ այն շփոթը, վոր ստեղծվել և իրենց իսկ միջև ֆինանսական և վալյուտային հարցերում: Իսկ Հնդկաստանն ու Չինաստանը յեռման կաթսա յեն: Այդ կազմում և ավելի քան 700 միլիոն մարդ: Այդ, դրան ավելացրած շրջակա ու դրանց հարևան ասիական յերկրները, — կազմում և յերկրագնդի բնակչության մեծ մասը: Այնտեղ վրա յե հասնում 1905 թիվը, այն հյակն ու հսկայական տարբերությամբ, վոր 1905 թվին հեղափոխությունը Ռուսաստանում կարող եր տակավին մեկուսացած անցնել (դոնե սկզբում), այսինքն մեկն հեղափոխություն մեջ չքաշելով ուրիշ յերկրները: Իսկ Հնդկաստանում ու Չինաստանում աճող հեղափոխությունն արդեն մասնակից և դառնում հեղափոխական պայքարին, հեղափոխական շարժմանը, միջազգային հեղափոխությանը...

(«Պրավդա»-յի տասնամյա հոբելյանի առթիվ» հոդվածից: Յերկ. ժող. հատ XVIII, մաս 2-րդ, եջ 68, ուսու. հրատ.)

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԻ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿՀԱՍՑՆԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻԶՄԻ ԿՐԻՉԻՍԻ.

...Միևնույն ժամանակ մի ամբողջ շարք յերկրներ՝ Արևելքը, Հնդկաստանը, Չինաստանը և այլն հենց վերջին իմպերիալիստական պատերազմի հետևանքով վերջնականապես դուրս ընկան իրենց սովոր-

ըական ճանապարհից: Նրանց զարգացումն ընդունեց վերջնականապես համայնվորդական կապիտալիստական մասշտաբ: Նրանցում սկսվեց համայնվորդական խմորում: Յեւ այժմ ամբողջ աշխարհի համար պարզ է, վոր նրանք մտել են այնպիսի զարգացման շրջան, վորը չի կարող ամբողջ համաշխարհային կապիտալիզմի կրիզիսի չհասցնել...

(«Լավ է քիչ, բայց լավ» հոդվածից:

Յերկ. ժող. հատ XVIII, մաս 2-րդ, էջ 126, ուսու. հրատ):

ԽՍՀՄ ԴԱՇԻՆՔԸ ՀԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԱՐԵՎԵԼՔԻ ՀԵՏ—ՍՈՑԻԱԼԻԶՄԻ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՀԱՂԹԱՆԱԿԻ ԳՐԱՎԱԿԱՆՆ Ե.

...Պայքարի յեւքը վերջին հաշվով կախված է այն բանից, վոր Ռուսաստանը, Հնդկաստանը, Չինաստանը և այլն բնակչության հըսկայական մեծամասնությունն են կազմում: Յեւ հենց բնակչության այդ մեծամասնությունն է, վոր վերջին տարիներս անորինակ արագությամբ մտնում է իր ազատագրության պայքարի մեջ, այնպես վոր այս իմաստով կասկածի ստվեր անգամ չի կարող լինել—թե ինչ կլինի համաշխարհային պայքարի վերջնական յեւքը: Այս իմաստով սոցիալիզմի վերջնական հաղթանակը լիովին և անպայման ապահովված է...

(«Լավ է քիչ, բայց լավ» հոդվածից:

Յերկ. ժող., հատ XVIII, մաս 2-րդ, էջ 127, ուսու. հրատ):

ՑԱՆԿ

	Էջ
Կազմողից	3
1. Ցարական Ռուսաստանը և Չինաստանը	5
2. 1905 թիվը և 1910—1912 թ. թ. չինական հեղափոխութ.	
3. Պայքար իմպերիալիստների միջև Չինաստանը բաժանելու համար.	25
4. Գաղութային Արևելքը և նրա դերը համաշխարհային հեղափոխության մեջ	29
Ծանոթություններ	35

8008

For the purpose of the present investigation, the following data were obtained from the records of the Bureau of the Census, Department of Commerce, for the years 1900 to 1910, inclusive. The data are given in the following table, which shows the number of persons in the United States, by race and color, and by sex, for each of the years mentioned.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0180560

